AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT TƏSNİFATI

VALYUTALAR TƏSNİFATI

AZT027-2008

Rəsmi nəşr

BAKI – 2008

Azərbaycan Respublikası
Standartlaşdırma, Metrologiya və
Patent üzrə Dövlət Agentliyində
təsdiq edilmişdir
Əmr №053
"05"may 2008-ci il

Azərbaycan Respublikası Dövlət
Statistika Komitəsinin **16 aprel
2008-ci il** tarixli kollegiya qərarı
ilə təsdiq edilmişdir

VALYUTALAR TƏSNİFATI

Bu təsnifat Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin icazəsi olmadan rəsmi nəşr kimi tam və ya qismən yenidən çap oluna, çoxaldıla və ya yayıla bilməz

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə, İqtisadi İnkişaf və Vergilər nazirlikləri,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qiymətli kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi,
Dövlət Gömrük Komitəsi,
Milli Bank və
Azərbaycan Dövlət İqtisadi Universiteti ilə

razılaşdırılmışdır

.

Təsnifat A.M.Vəliyevin rəhbərliyi ilə
R.A.Səlimov, A.H.Mansurov, F.H.Hacıyev, Q.F.Əliyev və R.V.Vəliyev tərəfindən işlənib hazırlanmışdır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT TƏSNİFATI

Valyutalar təsnifatı

Currency classification

AZT027-2008

Tətbiq edilmə tarixi 2008-06-01

GİRİŞ

Bu təsnifat Azərbaycan Respublikasının dövlət statistika sistemində islahatların aparılmasına uyğun olaraq işlənib hazırlanmışdır. Təsnifatın hazırlanmasında əsas məqsəd statistika sahəsində beynəlxalq məlumat mübadiləsi ilə məşğul olan istifadəçilərin işini asanlaşdırmaq və dünya ölkələrində dövriyyədə olan valyutalar barədə onlara mükəmməl informasiya verməkdən ibarətdir. Təsnifatda beynəlxalq valyuta termini barədə əsaslı məlumatlar toplanmışdır. Valyutalar təsnifatının bu nəşri özündə Valyuta və valyuta sərvətləri, Valyutaların təsnifləşməsi, Azərbaycan manatı və Valyutaların siyahısı kimi dörd əsas xətti birləşdirir və hər dörd bölmə haqqında istifadəçiyə ətraflı məlumat çatdırılır. Valyutaların təsnifləşməsi bölməsi öz növbəsində mənsub olma prinsipi, tətbiq etmə dairəsi və rejimi, valyutaların funksional rolu üzrə təsnifləşmə metodlarını izah edir.

Valyutalar təsnifatının siyahı bölməsi 4 əsas sütundan ibarətdir. Birinci sütunda dünya ölkələrinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Katibliyinin Statistika Şöbəsi tərəfindən hazırlanmış və 1970-ci ildə nəşr olunmuş Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ölkələrinin Standart kodlarının[1] (Seriya M, №49) yenidən baxılmış dördüncü variantı əsasında hazırlanmış Dünya ölkələri təsnifatına uyğun 3 rəqəmli kodlar verilmişdir. İkinci sütunda ölkə və ərazilərin adları iki dildə - Azərbaycan və ingilis dillərində verilmişdir. Üçüncü sütunda ölkənin müvafiq valyutasının adı yenə də iki dildə müvafiq olaraq, Azərbaycan və ingilis dillərində göstərilmişdir. Dördüncü sütun isə valyutanın kodu adlanmaqla öz növbəsində iki sütuna ayrılır. Bu sütunlar rəqəmlərlə kodları və hərflərlə valyuta kodlarını göstərir. Milli valyutaların hərflərlə kodları "İSO 3166-1 alpha-2" siyahısı üzrə ölkənin iki hərfli işarəsindən və valyutanın adının bir hərfindən ibarətdir. Dövlətlərarası valyutalar və qiymətli metallar kimi digər aktivlər də "X" hərfi ilə başlanan kodlardan ibarətdir. Qeyri-valyuta sövdələşmələri üçün də "XXX" kodu mövcuddur.

---

[1] Birləşmiş Millətlər Təşkilatının nəşri R.70.XVII. 13 nömrəsi üzrə satışdadır. I və II baxış variantları BMT-nin nəşrləri kimi buraxılaraq R.75.XVII.8 və R.82. XVII.8 nömrələri üzrə satışdadır, III baxış variantı isə satış üçün nəzərdə tutulmamışdır və ST/ESA/STAT/SER.M/49/Rev.3. şərti işarəsi altında nəşr kimi buraxılmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikasında manatın denominasiyası həyata keçirilənədək rəqəmlə 031 və hərflə AZM kodu istifadə edilirdi.

Bütün yuxarıda göstərilənlərə əsaslanaraq hər bir ölkənin valyutası barədə informasiya aşağıdakı nümunə ardıcıllığı ilə verilir:

Ölkə və ərazilərin kodu	**Ölkə və ərazilərin adları**	**Valyutanın adı**	**Valyutanın kodu**	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	**Azərbaycan dilində, ingilis dilində**	**Rəqəmlə**	**Hərflə (alfa – 3)**
031	Azərbaycan Azerbaijan	Azərbaycan manatı Azerbaijanian Manat	944	AZN
178	Konqo Congo	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF

Valyutalar təsnifatının bu nəşri Dövlət Statistika Komitəsinin mərkəzi aparatında, yerli statistika orqanlarında və digər təşkilatlarda çalışan iqtisadi və sosial təsnifatların istifadəçiləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

VALYUTA VƏ VALYUTA SƏRVƏTLƏRİ

Valyuta (ingiliscə - currency) - əmtəələrin dəyərinin təyin edilməsi üçün istifadə edilən pul vahididir.

Valyuta anlayışı aşağıdakı üç mənada başa düşülür:

1) Digər ölkələrlə beynəlxalq hesablaşmalarda və xarici iqtisadi əlaqələrdə istifadə edilən, müəyyən ölkənin pul vahidi (milli valyuta).
2) Xarici ölkələrin pul nişanları, həmçinin xarici pul vahidləri ilə ifadə olunan və beynəlxalq hesablaşmalarda istifadə edilən kredit və ödəniş sənədləri (xarici valyuta).
3) Beynəlxalq (regional) pul hesablaşma vahidi və ödəmə vasitəsi (SDR, EKÜ (1999-cu ildən Avro ilə əvəz olunmuşdur), ərəb hesablaşma dolları, "and pesosu" və s.).

"Valyuta tənzimi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 21 oktyabr 1994-cü il tarixli Qanunu "Azəbaycan Respublikasının Milli Valyutası" anlayışını aşağıdakı kimi müəyyən edir:

a) Tədavüldə olan, eləcə də tədavüldən çıxarılan, lakin tədavüldə olan pul nişanlarına dəyişdirilə bilən Azərbaycan Respublikası Milli Bankının buraxdığı kağız və metal pul nişanları;
b) Azərbaycan Respublikasında banklarda və digər kredit təşkilatlarında hesablarda olan manat vəsaiti;
c) Azərbaycan Respublikasından kənarda yerləşən banklarda və digər kredit təşkilatlarında hesablarda olan manat vəsaiti.

Valyuta bazarının fəaliyyəti ilk növbədə ödəmə vasitəsi kimi xarici valyuta və xarici valyuta şəklində ödəmə sənədlərindən istifadə etməklə mülkiyyət hüquqlarının və digər hüquqların valyuta sərvətlərinə keçməsilə; valyuta sərvətlərinin ölkəyə idxalı və ötürülməsi, həmçinin ölkədən ixracı və ötürülməsilə; beynəlxalq köçürmələrin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar valyuta əməliyyatlarının aparılmasına əsaslanır.

Yuxarıda qeyd edilən Azərbaycan Respublikası Qanununda "Xarici valyuta" anlayışı aşağıdakı kimi başa düşülür:

- Müvafiq xarici dövlətin və ya dövlətlər qrupunun ərazisində tədavüldə olan və qanuni ödəniş vasitəsi sayılan, eləcə də tədavüldən çıxarılmış və ya çıxarılan, lakin həmin ərazidə tədavüldə olan pul nişanlarına dəyişdirilə bilən banknotlar, xəzinə biletləri və sikkələr şəklində pul nişanları;
- Xarici dövlətlərin pul vahidlərində, beynəlxalq pul və ya hesablaşma vahidlərində hesablarda olan vəsaitlər.

Bu Qanuna uyğun olaraq "Valyuta sərvətləri" aşağıdakıları ifadə edir:

- Xarici valyuta;
- Xarici valyutada qiymətli kağızlar - xarici valyutada ifadə edilmiş ödəniş sənədləri (çeklər, veksellər, akkreditivlər və s.), fond sərvətləri (səhmlər, istiqrazlar) və digər borc öhdəlikləri;

- Qiymətli metallar – istənilən şəkildə, vəziyyətdə, o cümlədən külçə və affinaj olunmuş (saflaşdırılmış, təmizlənmiş halda), habelə xammalda, xəlitələrdə, yarımfabrikatlarda, sənaye məhsullarında, kimyəvi birləşmələrdə, zərgərlik və digər məişət məmulatlarında, sikkələrdə, qırıntılarda, istehsal və məişət tullantılarda olan qızıl, gümüş, platin və platin qrupu metalları (palladium, iridium, osmium, rodium və rutenium);
- Qiymətli daşlar – işlənmiş və işlənilməmiş şəkildə olan təbii almazlar, zümrüdlər, yaqutlar, sapfirlər, aleksandritlər.[2]

[2] Qiymətli metallardan və qiymətli təbii daş-qaşdan hazırlanmış məmulatın, zərgərlik və digər məişət məmulatına, yaxud onların qırıntılarına aid edilməsi qaydası və şərtlərini Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti müəyyən edir.

VALYUTALARIN TƏSNİFLƏŞMƏSİ

1. Mənsub olma prinsipi üzrə

Valyutaları mənsub olma prinsipi üzrə müxtəlif növlərə ayırmaq olar:

- milli valyuta;
- xarici valyuta;
- beynəlxalq (regional) valyuta:
  - SDR;
  - EKÜ (1999-cu ildən Avro ilə əvəz olunmuşdur);
  - ərəb dinarı, and pesosu;
- ehtiyat valyuta.

Ehtiyat valyuta (ingiliscə - reserve currency) – xarici valyutadır. Digər ölkələrin mərkəzi bankları xarici investisiyalar və xarici ticarət əməliyyatları üzrə beynəlxalq hesablaşmalar üçün ehtiyatları xarici valyuta şəklində toplayır və saxlayırlar.

Əvvəllər beynəlxalq hesablaşmalarda hakim rol oynayan funt sterlinq ehtiyat valyuta rolunu yerinə yetirirdi. Bretton-Vudsda (ABŞ, 1944-cü il) keçirilmiş konfransın qərarı ilə beynəlxalq ödəmə və ehtiyat valyuta kimi funt sterlinqlə yanaşı ABŞ dollarından da istifadə edilməyə başlandı. Tez bir zamanda ABŞ dolları beynəlxalq hesablaşmalarda hakim mövqe tutdu. Ehtiyat valyutaya həmçinin isveçrə frankı və yapon ienası aiddir. Buna baxmayaraq əksər ölkələrin valyuta ehtiyatlarının böyük hissəsi ABŞ dollarının payına düşür.

Ehtiyat valyuta müvafiq milli valyutanın konvertasiya edilməsini, onun məzənnəsinin kifayət qədər sabitliyini, bu valyutanın digər ölkələrdə və beynəlxalq mübadilədə istifadə edilməsinin əlverişli hüquqi rejimini ifadə edir. Valyutası ehtiyat valyuta kimi istifadə edilən ölkələr xarici borcların alınmasında, əmtəələrin idxalında müəyyən mənfəət əldə edirlər və xarici iqtisadi genişlənmənin həyata keçirilməsi üçün üstün şəraitlərə malikdirlər.

Ölkənin valyuta ehtiyatlarının əsas hissəsini qızıl və xarici valyutanın mərkəzləşdirilmiş ehtiyatları, Beynəlxalq Valyuta Fondunda (BVF) yerləşdirilmiş SDR tipli beynəlxalq valyuta-ödəmə vasitələri və ölkənin ehtiyat valyutası təşkil edir.

Beynəlxalq valyuta, regional valyutalar da daxil olmaqla beynəlxalq birliklərin, beynəlxalq fondların və ya regional birliklərin üzvləri arasında hesablaşmalarda istifadə edilir. Hal-hazırda dünya ticarətinin ayrı-ayrı sektorlarında beynəlxalq valyuta qismində SDR-dən istifadə edilir.

Xüsusi borcalma hüquqları (SDR) (ingiliscə - special drawing rights) – Beynəlxalq Valyuta Fondu tərəfindən buraxılan və xüsusi hesablarda qeydlər aparmaqla nağdsız beynəlxalq hesablaşmalarda və BVF-in hesab vahidi qismində istifadə edilən beynəlxalq ödəmə və ehtiyat vasitəsidir.

1969-cu ildə BVF beynəlxalq likvidliyin daimi defisitinin artan təhlükəsini nəzərə alaraq, həmçinin dünya ticarətinin genişlənməsi və qızıl

istehsalının məhdudluğu səbəbindən SDR – süni valyutasının yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. SDR əsas ehtiyat valyuta kimi ölkənin ödəmə balansını təmin etmək üçün yaradılmışdır. SDR-in ilk buraxılışı üç mərhələ üzrə 1970-1972-ci illər arasında 9,5 milyard dollar həcmində həyata keçirilmişdir.

Ehtiyac olduqda iqtisadi siyasət sahəsində öz üzərinə hər hansı ilkin şərtləri qəbul etməklə ölkə öz SDR kvotasını BVF tərəfindən göstərilən valyutaya dəyişə bilər. Ölkə beş illik dövr müddətində ayrılmış SDR-in təxminən 70%-nin istifadəsi şərtlərini yerinə yetirməlidir. SDR ilə dəyişmək üçün öz şəxsi valyutasını və ya digər ölkənin valyutasını təqdim etməli olduğuna görə ölkə faktiki olaraq SDR alırdı.

Əvvəllər SDR-in dəyəri qızıl ekvivalentdə müəyyən edilirdi (1 SDR = 0, 888671 qr. saf qızıl), lakin 1974-cü ilin 1 iyunundan SDR-i 16 valyuta "səbətinin" orta çəkilmiş dəyərinə nisbətən müəyyən etməyə başladılar (ABŞ dolları – 33%, AFR markası – 12,5%, funt sterlinq – 9%, fransa frankı – 7,5%, yapon ienası – 7,5%, kanada dolları – 6%, italiya lirəsi – 6%, holland quldeni – 4,5%, belçika frankı – 3,5%, isveçrə kronu – 2,5%, avstraliya dolları, danimarka kronu, norveç kronu, ispan peseti – hər biri 1,5%, avstriya şillinqi və CAR rendi – hər biri 1%).

1 iyul 1974-cü il tarixi vəziyyətinə SDR-in qiyməti 1,2063 ABŞ dolları təşkil edirdi. Sonradan BVF SDR-in dollar qiymətinin gündəlik təyin edilməsi təcrübəsini tətbiq etdi. Hal-hazırda SDR-in məzənnəsi 4 əsas valyutanın səbəti ilə müəyyən edilir (ABŞ dolları, yapon ienası, avro və funt sterlinq).

Ölkənin SDR-dəki avuarları onun təxsisatlarından çox olarsa ölkə faiz əldə edir və əksinə SDR-dəki avuarları onun təxsisatlarından az olarsa ölkə faiz ödəyir.

SDR-dən yalnız rəsmi sazişlərin keçirilməsi üçün ödəmə vasitəsi kimi deyil, həmçinin müəyyən dərəcədə ticarət məqsədləri üçün istifadə etməyə başladılar. Belə ki, 1975-ci ildə ilk dəfə olaraq, SDR-də denominasiya edilmiş xüsusi təminatsız istiqraz vərəqələri meydana çıxdı və 1977-ci ildən başlayaraq Nəqliyyat aviasiyası beynəlxalq assosiasiyasının orqanları daşınmanın və yük tariflərinin ödənişi üçün SDR-dən istifadə etməyə başladılar. Misir Süveyş kanalında rüsumların fiksasiyası üçün SDR tətbiq edir.

SDR ödəmə balanslarının tənzimlənməsi, rəsmi valyuta ehtiyatlarının artırılması, milli valyutaların qiymətinin müqayisəsi üzrə dünya pullarının bir sıra funksiyalarını yerinə yetirir, lakin fərdi dəyər və real təminata malik deyil.

1970-ci ilin yanvar ayında ilk SDR-lərin buraxılışından sonra və 1979-1981-ci illərdəki ikinci buraxılışı nəzərə alaraq hal-hazırda 21,3 milyard SDR mövcuddur. SDR-in bölgüsü BVF-də ölkələrin kvotasına mütənasib olaraq avtomatik həyata keçirilir.

SDR-in istifadəsi ilə əlaqədar mübadilə əməliyyatlarında riskin azaldılması məqsədilə xüsusi valyutalar yaradılmışdır. 90-cı illər ərəfəsində bunlardan ən geniş yayılanı EKÜ (avropa valyuta vahidi) olmuşdur.

EKÜ – (ingiliscə - European Currency Unit) – Avropa valyuta sisteminin iştirakçı ölkələri tərəfindən 1979-cu il 13 mart tarixindən etibarən istifadə edilən regional beynəlxalq valyuta vahidini təşkil edirdi. EKÜ-nün yaradılması valyuta sferasında inteqrasiyaya səbəb olmaq, ABŞ dollarının təsirinə əks təsir göstərmək və Avropa İqtisadi Birliyinin (AİB) vahid valyuta bazarının formalaşmasının zəminini təmin etmək məqsədi daşıyırdı.

EKÜ AİB-nin 12 iştirakçı ölkəsinin milli valyutalarının mövcud valyuta səbətinin əsasında hesablanan müəyyən valyuta məzənnəsinə malik idi. Ayrı-ayrı ölkələrin səbətdəki payları mütamadi təsbit edilirdi. Səbətdəki hər bir valyutanın çəkisi ölkənin Aİ-nin (Avropa İttifaqının) ümumi milli məhsulunda və ittifaq daxilində ixraca malik olduğu payından asılı olaraq müəyyən edilirdi. 1 EKÜ təxminən 1,3 ABŞ dollarına bərabər idi. SDR-dən fərqli olaraq rəsmi EKÜ-lərin emissiyası qismən qızıl və dollarla nağdlaşdırılmışdır. EKÜ-nün emissiya həcmi SDR buraxılışından çox idi. EKÜ SDR kimi nağdsız formada təqdim edilmişdir. Belçika xəzinəsi tərəfindən 1987-ci ildə Roma müqaviləsinin 30 illiyinə həsr edilmiş 50 EKÜ (qızıl) və 5 EKÜ (gümüş) dəyərində buraxılmış yubiley sikkələr kolleksiya mahiyyəti daşıyırdı və valyuta bazarı üçün praktik əhəmiyyət daşımırdı. Buraxılmış EKÜ-lərin yarısı qızıl və dollar ehtiyatlarından ayırmalardan və qalan hissəsi ölkələrin milli valyutaları ilə təmin edilmişdir. EKÜ 1999-cu ildən Avro ilə əvəz olunmuşdur.

Avronun tətbiq edilməsi 1991-ci ilin dekabr ayında Avropa İttifaqı üzv ölkələri başçılarının İqtisadi və Valyuta Birliyinin (İVB) yaradılmasını və vahid valyutanın tətbiq edilməsini nəzərdə tutan Maastrixt razılaşmasının qəbul edilməsi ilə başlandı. 1 yanvar 1999-cu il tərixində İVB üzv ölkələri yeni Avro vahid valyutasını tətbiq etdi və Avro 1:1 nisbətində EKÜ-nü əvəz etdi. 1 yanvar 2002-ci il tarixində Avronun banknotları və sikkələri tədavülə buraxıldı.

2. Tətbiq etmə dairəsi və rejimi üzrə

Valyutaların təsnifləşdirilməsinin digər əsası tətbiq etmə dairəsi və rejimidir. Bundan asılı olaraq valyuta sərbəst dönərli, qismən dönərli və konvertasiya edilməyən valyutaya bölünür.

Sərbəst dönərli valyuta (ingiliscə - hard currency) – hər hansı formada və bütün növ əməliyyatlarda digər xarici valyutalara və beynəlxalq ödəmə vasitələrinə sərbəst və məhdudiyyətsiz mübadilə edilən pul vahidləridir.

Qızıl standartının qüvvədə olduğu dövrdə sərbəst olaraq qızıla dəyişdirilə bilən valyuta avtomatik olaraq dönərli valyutaya çevrilirdi. 70-ci illərin əvvəlində bütün valyutaların və onların qızıl paritetlərinin qızıl ilə təminatının ləğv edilməsindən sonra konvertasiya sərbəst olaraq satılmaq və alınmaq, mövcud valyuta məzənnəsi ilə mübadilə edilmək, müxtəlif növ maliyyə aktivlərinin yaradılması üçün istifadə edilmək qabiliyyəti kimi başa düşülür.

Beynəlxalq Valyuta Fondu bu və ya digər ölkənin valyutasının sərbəst konvertasiya edilmiş şəkildə istifadə edilməsini bəyənir və razılıq verir. Bu o

deməkdir ki, sərbəst dönərli valyuta bütün növ beynəlxalq bank və maliyyə əməliyyatlarında rezidentlər və qeyri-rezidentlər tərəfindən istifadə edilə bilər. 1976-cı ildə Beynəlxalq Valyuta Fondu ABŞ dolları, alman markası, funt sterlinq, yapon ienası və fransa frankına "sərbəst istifadə edilən valyutalar" kvalifikasiyası vermişdir və bununla da onların konvertasiya edilməsinin yüksək səviyyəsini vurğulamışdır. Hal-hazırda ABŞ dolları, funt sterlinq, yapon ienası və avro tamamilə dönərli valyutalar kimi qəbul edilmişdir. Bu valyutalardan beynəlxalq hesablaşmalarda daha çox istifadə edilir və dünya valyuta bazarında hər zaman kifayət miqdarda mövcuddur və dünya ölkələrinin valyuta ehtiyatlarında toplanılır. Sərbəst dönərli valyutanın fəaliyyət rejimi təcrübədə hər hansı valyuta məhdudiyyətlərinin olmadığını göstərir.

Valyutanın konvertasiya dərəcəsi birbaşa ölkənin iqtisadi potensialından, onun xarici iqtisadi fəaliyyətinin miqyasından, daxili pul dövriyyəsinin davamlılığından, milli əmtəə və pul bazarının və kapital bazarının inkişaf dərəcəsindən asılıdır. Bundan başqa konvertasiya edilmənin saxlanılmasının əsas şərti ABŞ dolları və ya xarici valyutaların hər hansı müəyyən səbətinə nisbətən öz milli valyuta məzənnəsinin optimal səviyyədə saxlanılması üçün ölkənin mərkəzi bankının valyuta müdaxilələrində daimi iştirakıdır.

Qismən dönərli valyuta (ingiliscə - partially convertible currency) – bu müəyyən pul sahibləri üçün və həmçinin mübadilə əməliyyatlarının ayrı-ayrı növləri üzrə bu və ya digər dərəcədə konvertasiya edilməsi məhdudlaşdırılan ölkənin milli valyutasıdır. Valyutanın bu növü yalnız bəzi xarici valyutalarla mübadilə edilir və ondan bütün xarici ticarət sazişlərində istifadə edilmir. Bu qrupa inkişaf etmiş və inkişaf edən ölkələrin çox hissəsinin valyutaları daxildir. Konvertasiya edilmə dərəcəsi dövlət tərəfindən xüsusi aktlarla müəyyənləşdirilir. Qanunla milli valyuta ilə mübadilə edilə bilən xarici valyutaların siyahısı və qaydası, həmçinin belə mübadilənin miqdarı müəyyən edilir, valyuta bazarlarında valyutanın alqı-satqısına icazə verilir, belə sazişlərin subyekt dairəsi göstərilir (yəni rezidentlər, qeyri-rezidentlər, bu və ya digər müəssisələr, banklar, beynəlxalq təşkilatlar və s.). Qanun həmçinin valyuta mübadiləsi əməliyyatlarının məhdudlaşdırma dairəsi və dərəcəsini, onların şərtlərini və qaydasını nizamlayır. Birinci növbədə bu xarici ticarət sazişlərinə, valyutanın alqı-satqısına, valyuta hesablarının açılmasına və s. aiddir.

Valyutanın istifadəsi ilə bağlı tərəflərin dairəsinin genişliyindən və əməliyyatlardan asılı olaraq, yalnız xarici fiziki və hüquqi şəxslərə və yalnız cari hesablaşmalara aid edilən xarici konvertasiya edilmə anlayışı mövcuddur.

Həmçinin milli valyutanın daxili konvertasiya edilmə anlayışı mövcuddur. Bu müəyyən ölkənin vətəndaşları və təşkilatları üçün xarici valyutanın milli valyuta ilə alınmasını həyata keçirmək və məhdudiyyət olmadan xarici ticarət sazişlərini ödəmək imkanını nəzərdə tutur.

Konvertasiya edilməyən valyuta (ingiliscə - inconvertible currency) – ölkədə fəaliyyət göstərən və xarici valyutalara sərbəst dəyişdirilməyən və ya dövlətin qoyduğu valyuta nəzarətinin şərtləri ilə bağlı olaraq ölkədən kənara

çıxarılmayan milli valyutadır. Qapalı valyutalara xarici valyutanın alışına və satışına, milli və xarici valyutanın idxalına və ixracına müxtəlif məhdudiyyətlər və qadağalar və həmçinin valyuta tənzimləməsinin digər ölçülərini tətbiq edən ölkələrin valyutaları aiddir. Valyuta məhdudluğunun əsas səbəbləri valyutanın çatışmazlığı, xarici borcun təzyiqi, ödəmə balanslarının ağır vəziyyətidir. Qeyd etmək lazımdır ki, Beynəlxalq Valyuta Fonduna üzv ölkələrin çoxunda birinci növbədə cari əməliyyatlar üzrə beynəlxalq hesablaşmalarla, həmçinin investisiyaların hərəkəti ilə bağlı bəzi valyuta məhdudiyyətləri yayılmışdır. Valyuta məhdudiyyətləri BVF-ə yaxınlarda daxil olunmuş ölkələrdə daha geniş tətbiq edilmişdir. Bu ilk növbədə Şərqi Avropa ölkələri və MDB dövlətləridir. Bu ölkələrdə valyuta məhdudiyyətləri onların bazar münasibətlərinə keçməsi, valyuta tənzimlənməsi sahəsində iqtisadi vasitələrin daha səmərəli tətbiq edilməsi və milli valyutanın ilk öncə daxili, sonra isə ümumi konvertasiya edilməsinə keçməsi ilə tədricən azaldılacaqdır.

3. Valyutaların funksional rolu üzrə

Valyuta əməliyyatları (xarici ticarət müqavilələri, valyuta kreditləri, valyutanın alqı-satqısı, ölkələr arasında ikitərəfli hesablaşmalar – klirinq və s.) həyata keçirilərkən bu əməliyyatlarda istifadə edilən bu və ya digər valyutaların funksional rolunu və vəziyyətini xarakterizə edən müəyyən terminlərin seçilməsi zərurəti yaranır. Bu baxımdan valyuta münasibətlərində aşağıdakı terminlərdən istifadə edilir: *qiymət valyutası, ödəniş valyutası, kreditin valyutası, kredit ödənmə valyutası, veksel valyutası, klirinq valyutası və s.*

Qiymət valyutası (həmçinin saziş valyutası adlandırılır) – bu ixracçı və idxalçı arasında razılaşdırılan və xarici ticarət müqavilələrində qeyd edilən ödəniş valyutası ilə bağlı şərtlərdən biridir və xarici ticarət müqaviləsində əmtəənin qiymətinin hansı pul vahidində ifadə olunduğu və ya verilmiş beynəlxalq kreditin məbləğinin hansı pul vahidində müəyyən olunduğunu göstərir. İxracçı və idxalçının, kreditor və ya borc alanın valyutası, həmçinin üçüncü ölkələrin valyutası və ya hər hansı beynəlxalq hesab vahidi (SDR) qiymət valyutası ola bilər. Adətən xarici ölkələrin təşkilatları və firmaları ilə beynəlxalq müqavilələrdə qiymət valyutası kimi bir sıra dönərli valyutalardan (əksər hallarda ABŞ dolları, funt sterlinq, avro, isveçrə frankı, yapon ienası) istifadə edilir. Müqavilənin qiymət valyutası haqqında razılaşma ödəniş valyutasının məzənnəsinin dəyişməsi riskinin sığortalanması məqsədilə həyata keçirilir.

Ödəniş valyutası – xarici iqtisadi sazişlərdə əmtəə və xidmətlərin və beynəlxalq kreditlərin faktiki ödənişini həyata keçirən valyutadır. Ödəniş valyutası ixracçı və idxalçı arasında razılaşdırılmış ixtiyari valyuta ola bilər. İnkişaf etmiş qərb ölkələri ilə iqtisadi-ticarət əlaqələrində sərbəst dönərli valyutalarla hesablaşmalarda bir qayda olaraq bu ölkələrin milli valyutalarından

istifadə edilir. İnkişaf etməkdə olan ölkələr arasında ticarət əməliyyatlarında inkişaf etmiş ölkələrin valyutalarından istifadə olunur.

Ödəniş valyutası saziş valyutası ilə üst-üstə düşə bilər, lakin ondan fərqlənə də bilər. Ödəniş valyutasının saziş valyutasından fərqləndiyi halda müqavilədə saziş valyutasının ödəniş valyutasına yenidən hesablanması məzənnəsinin müəyyən edilməsi qaydaları nəzərdə tutulur və aşağıdakılar göstərilir:

1) yenidən hesablanmanın tarixi (ödəniş gününün və ya ödəniş edilən gündən əvvəlki günün);

2) kotirovkaları əsas kimi qəbul edilən valyuta bazarı;

3) adətən alıcı və satıcının məzənnələri arasındakı orta məzənnə (və ya onlardan biri).

Kreditıtin valyutası kreditlərin təqdim olunduğu pul vahidlərini göstərir. Adətən kreditlər krediti təqdim edənin və ya kredit alanın milli valyutalarında təqdim edilir, lakin son illərdə kreditlər beynəlxalq hesablaşma vahidləri və ya üçüncü ölkələrin valyutalarında təqdim edilir. Nəticədə kreditin valyutasının seçimi danışıqlar obyekti olur. Kreditin valyutasının vəziyyəti kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin səviyyəsinə və sazişin dəyərinə bilavasitə təsir göstərir. Bu "güclü" və "zəif" adlanan valyutaların mövcudluğu ilə əlaqədardır. Əgər kredit, məzənnələri enməyə ümumi tendensiyaya malik "zəif" valyutalarda təqdim edilirsə o zaman borcun qiymətinin azalması ilə əlaqədar olaraq kreditorlar müəyyən itkilər riski ilə üzləşir. Əgər kredit, məzənnələri daim olaraq artan "güclü" valyutalarda təqdim edilirsə o zaman borcun məbləğinin artması ilə əlaqədar olaraq borc alan tərəf itkilər riski ilə üzləşir.

Kreditin valyutası ödəniş valyutası ilə üst-üstə düşməyə bilər. Kreditin valyutasının ödəniş valyutası ilə üst-üstə düşmədiyi halda kredit müqaviləsində həmçinin bir valyutanın digərinə köçürülməsi qaydaları nəzərdə tutulur.

Kliring valyutası göstərilən xidmətlərin və əmtəə təchizatlarının dəyər bərabərliyindən irəli gələn qarşılıqlı tələb və öhdəliklərin mütləq zaçotu (qeydi) barəsində hökumətlərarası sazişlərin yerinə yetirilməsi zamanı istifadə edilir. Kliring üzrə hesablaşmalarda ödəniş valyutası kliring valyutası ilə üst-üstə düşür. Kliring valyutasının sistemi hökumətlərarası sazişlərdə qeyd edilən bir sıra vacib elementlərin mövcudluğunu nəzərdə tutur: kliring hesablarının sistemini, kliringin həcmini, kliring valyutasını, ödənişlərin tarazlaşdırılması sistemini, sərbəst dönərli valyuta ilə hesablaşmalara keçməklə hökumətlərarası kliring sazişinin müddətinin qurtarmasından sonra borcun tamamilə ödənilməsi sxemini.

Veksel valyutası – veksel şəklində çıxarılan pul vahididir. Adətən daxili dövriyyədə veksellər ölkənin valyutasında və beynəlxalq dövriyyədə borc alan ölkənin, kreditor və ya üçüncü ölkənin valyutasında çıxarılır. Veksel - yazılı şəkildə borc öhdəliyini ifadə edən qiymətli kağızların növündən, müasir şəraitdə beynəlxalq ticarətdə istifadə edilən kredit vermənin və hesablaşmaların ən mühüm vasitələrindən biridir.

1930-cu il tarixli veksellər haqqında Cenevrə konvensiyasına uyğun olaraq veksel vacib rekvizitlərə malik olmalıdır: veksel nişanı; müəyyən məbləğin ödənilməsi haqqında şərtsiz əmr və ya öhdəlik; ödəyicinin və ilk sahibin adı; ödənişin müddəti və yeri; sənədin tərtib edildiyi tarix və yer; veksel verənin imzası.

AZƏRBAYCAN MANATI

Azərbaycan Respublikasının milli valyutası olan manat 1992-ci ildə dövriyyəyə buraxılmışdır.

1992-ci ilin avqustunda 1, 10 və 250 manatlıq, noyabrında 5, 10, 20 və 50 qəpiklər, dekabrında 5 manatlıq, 1993-cü ilin martında 50, 100, 500 və 1000 manatlıq, 1994-cü ildə 10000 manatlıq və 1996-cı ildə isə ən böyük nominala malik 50000 manatlıq nominallı pul vahidləri dövriyyəyə buraxılmışdır.

1992-ci ilin avqustundan etibarən manat öz nominal dəyəri ilə respublika ərazisində 1 manat = 10 sovet rublu nisbətində sovet rubluna paralel olaraq dövriyyədə ödəniş vasitəsi kimi istifadə olunmağa başlanmışdır.

Yalnız Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikası milli valyutasının Respublika ərazisində yeganə ödəniş vasitəsi elan olunması haqqında" 11 dekabr 1993-cü il tarixli, 50 saylı Fərmanı ilə əlaqədar 1 yanvar 1994-cü il tarixindən manatın dövriyyədə yeganə ödəniş vasitəsi olması təsbit olunmuşdur.

Manatın ölkə ərazisində yeganə ödəniş vasitəsi olması o zaman Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, ümummilli lider Heydər Əliyevin sədrliyi ilə yaradılmış Dövlət komissiyası tərəfindən hazırlanmış və 1995-ci ilin 12 noyabr tarixində ümumxalq səsverməsi yolu ilə keçirilmiş referendumda qəbul olunmuş Konstitusiya aktı ilə bir daha öz təsdiqini tapmışdır.

Azərbaycanda 1992-2005-ci illərdə nağd pul dövriyyəsinin tarixi xülasəsinə nəzər saldıqda qeyd etmək lazımdır ki, aluminiumdan hazırlanmış 5, 10, 20 və 50 qəpik olan sikkələr qısa müddət ərzində dövriyyədə olmuşdur. Lakin 1992-ci ildə ölkədə baş verən iqtisadi böhran, manatın məzənnəsinin kəskin aşağı düşməsi nəticəsində bu sikkələr qısa bir zamanda dəyərsizləşdirilərək istifadəsiz qalmışdır.

“Azərbaycan Respublikasında pul nişanlarının nominal dəyərinin və qiymətlər miqyasının dəyişdirilməsi (denominasiyası) haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 7 fevral tarixli Fərmanına müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasında manatın denominasiyası həyata keçirilmişdir və 1 yeni manat (1 AZN) köhnə 5000 manata (5000 AZM) bərabər tutularaq dövriyyəyə 1, 5, 10, 20, 50, 100 manatlıq kağız əskinaslar və 1, 3, 5, 10, 20, 50 qəpiklik metal sikkələr buraxılmışdır.

Hal-hazırda Azərbaycan Respublikası ərazisində yeganə ödəniş vasitəsi kimi manatdan istifadə edilir.

Valyutalar təsnifatı

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
031	Azərbaycan Azerbaijan	Azərbaycan manatı Azerbaijanian Manat	944	AZN
008	Albaniya Albania	Lek Lek	008	ALL
276	Almaniya Germany	Avro Euro	978	EUR
840	Amerika Birləşmiş Ştatları United States of America (USA)	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
016	Amerika Samoası American Samoa	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
020	Andorra Andorra	Avro Euro	978	EUR
660	Angiliya Anguilla	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
024	Anqola Angola	Kvanza Kwanza	973	AOA
028	Antiqua və Barbuda Antigua and Barbuda	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
032	Argentina Argentina	Argentina pesosu Argentine Peso	032	ARS
533	Aruba Aruba	Arub quldeni Aruban Guilder	533	AWG
036	Avstraliya Australia	Avstraliya dolları Australian Dollar	036	AUD
040	Avstriya Austria	Avro Euro	978	EUR
044	Baham adaları Bahamas	Baham dolları Bahamian Dollar	044	BSD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
050	Banqladeş Bangladesh	Taka Taka	050	BDT
052	Barbados Barbados	Barbados dolları Barbados Dollar	052	BBD
112	Belarus Belarus	Belarus rublu Belarussian Ruble	974	BYR
084	Beliz Belize	Beliz dolları Belize Dollar	084	BZD
056	Belçika Belgium	Avro Euro	978	EUR
204	Benin Benin	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
060	Bermud adaları Bermuda	Bermud dolları Bermudian Dollar	060	BMD
048	Bəhreyn Bahrain	Bəhreyn dinarı Bahraini Dinar	048	BHD
100	Bolqarıstan Bulgaria	Bolqarıstan levi Bulgarian Lev	975	BGN
068	Boliviya Bolivia	Boliviano Boliviano	068	BOB
070	Bosniya və Herseqovina Bosnia and Herzegovina	Dönərli marka Convertible Marks	977	BAM
072	Botsvana Botswana	Pula Pula	072	BWP
076	Braziliya Brazil	Braziliya realı Brazilian Real	986	BRL
092	Britaniyanın Virgin adaları British Virgin Islands	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
834	Birləşmiş Tanzaniya Respublikası United Republic of Tanzania	Tanzaniya şillinqi Tanzanian Shilling	834	TZS

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
826	Böyük Britaniya və Şimali İrlandiyanın Birləşmiş Krallığı United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (UK)	Funt sterlinq Pound Sterling	826	GBP
784	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri United Arab Emirates	BƏƏ dirhəmi UAE Dirham	784	AED
096	Bruney-Darüssəlam Brunei Darussalam	Bruney dolları Brunei Dollar	096	BND
854	Burkina-Faso Burkina Faso	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
108	Burundi Burundi	Burundi frankı Burundi Franc	108	BIF
064	Butan Bhutan	Nqultrum Ngultrum	064	BTN
262	Cibuti Djibouti	Cibuti frankı Djibouti Franc	262	DJF
292	Cəbəllütariq Gibraltar	Cəbəllütariq funtu Gibraltar Pound	292	GIP
710	Cənubi Afrika South Africa	Rand Rand	710	ZAR
148	Çad Chad	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF
203	Çex Respublikası Czech Republic	Çex kronu Czech Koruna	203	CZK
499	Çernoqoriya Montenegro	Avro Euro	978	EUR
152	Çili Chile	Çili pesosu Chilean Peso	152	CLP
156	Çin China	Yuan Renminbi Yuan Renminbi	156	CNY

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
344	Çinin xüsusi inzibati rayonu Honkonq Hong Kong Special Administrative Region of China	Honkonq dolları Hong Kong Dollar	344	HKD
446	Çinin xüsusi inzibati rayonu Makao Macao Special Administrative Region of China	Pataka Pataca	446	MOP
208	Danimarka Denmark	Danimarka kronu Danish Krone	208	DKK
212	Dominika Dominica	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
214	Dominikan Respublikası Dominican Republic	Dominikan pesosu Dominican Peso	214	DOP
218	Ekvador Ecuador	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
226	Ekvatorial Qvineya Equatorial Guinea	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF
232	Eritreya Eritrea	Nakfa Nakfa	232	ERN
051	Ermənistan Armenia	Erməni dramı Armenian Dram	051	AMD
233	Estoniya Estonia	Kron Kroon	233	EEK
004	Əfqanıstan Afghanistan	Əfqani Afghani	971	AFN
012	Əlcəzair Algeria	Əlcəzair dinarı Algerian Dinar	012	DZD
234	Farer adaları Faeroe Islands	Danimarka kronu Danish Krone	208	DKK
242	Fici Fiji	Fici dolları Fiji Dollar	242	FJD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
608	Filippin Philippines	Filippin pesosu Philippine Peso	608	PHP
246	Finlyandiya Finland	Avro Euro	978	EUR
238	Folklend (Malvin) adaları Falkland Islands (Malvinas)	Folklend adaları funtu Falkland Islands Pound	238	FKP
250	Fransa France	Avro Euro	978	EUR
254	Fransa Qvianası French Guiana	Avro Euro	978	EUR
258	Fransa Polineziyası French Polynesia	FK Frankı **** CFP Franc****	953	XPF
268	Gürcüstan Georgia	Lari Lari	981	GEL
332	Haiti Haiti	Qurd Gourde	332	HTG
231	Həbəşistan Ethiopia	Həbəşistan bırı Ethiopian Birr	230	ETB
356	Hindistan India	Hind rupisi Indian Rupee	356	INR
340	Honduras Honduras	Lempira Lempira	340	HNL
191	Xorvatiya Croatia	Xorvatiya kunası Croatian Kuna	191	HRK
360	İndoneziya Indonesia	İndoneziya rupisi Rupiah	360	IDR
400	İordaniya Jordan	İordaniya dinarı Jordanian Dinar	400	JOD
368	İraq Iraq	İraq dinarı Iraqi Dinar	368	IQD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
364	İran (İslam Respublikası) Iran (Islamic Republic of)	İran rialı Iranian Rial	364	IRR
372	İrlandiya Ireland	Avro Euro	978	EUR
352	İslandiya Iceland	İslandiya kronu Iceland Krona	352	ISK
724	İspaniya Spain	Avro Euro	978	EUR
376	İsrail Israel	Yeni İsrail şekeli New Israeli Sheqel	376	ILS
756	İsveçrə Switzerland	İsveçrə frankı Swiss Franc	756	CHF
752	İsveç Sweden	İsveç kronu Swedish Krona	752	SEK
380	İtaliya Italy	Avro Euro	978	EUR
132	Kabo-Verde Cape Verde	Eskudo Kabo-Verde Cape Verde Escudo	132	CVE
124	Kanada Canada	Kanada dolları Canadian Dollar	124	CAD
116	Kamboca Cambodia	Riel Riel	116	KHR
120	Kamerun Cameroon	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF
136	Kayman adaları Cayman Islands	Kayman adaları dolları Cayman Islands Dollar	136	KYD
807	Keçmiş Yuqoslaviya Respublikası Makedoniya The former Yugoslav Republic of Macedonia	Denar Denar	807	MKD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
404	Keniya Kenya	Keniya şillinqi Kenyan Shilling	404	KES
196	Kipr Cyprus	Avro Euro	978	EUR
296	Kiribati Kiribati	Avstraliya dolları Australian Dollar	036	AUD
170	Kolumbiya Colombia	Kolumbiya pesosu Colombian Peso	170	COP
174	Komor adaları Comoros	Komor adaları frankı Comoro Franc	174	KMF
178	Konqo Congo	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF
180	Konqo Demokratik Respublikası Democratic Republic of the Congo	Konqoleziya frankı Franc Congolais	976	CDF
408	Koreya Xalq-Demokratik Respublikası Democratic People’s Republic of Korea	Şimali Koreya vonu North Korean Won	408	KPW
410	Koreya Respublikası Republic of Korea	Von Won	410	KRW
188	Kosta-Rika Costa Rica	Kosta-Rika kolonu Costa Rican Colon	188	CRC
384	Kot Divuar Cote d’Ivoire	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
192	Kuba Cuba	Kuba pesosu Cuban Peso	192	CUP
184	Kuk adaları Cook Islands	Yeni Zelandiya dolları New Zealand Dollar	554	NZD
414	Küveyt Kuwait	Küveyt dinarı Kuwaiti Dinar	414	KWD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
266	Qabon Gabon	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF
270	Qambiya Gambia	Dalasi Dalasi	270	GMD
288	Qana Ghana	Qana sedisi Ghana Cedi	936	GHS
634	Qətər Qatar	Qətər rialı Qatari Rial	634	QAR
328	Qayana Guyana	Qayana dolları Guyana Dollar	328	GYD
398	Qazaxıstan Kazakhstan	Tenqe Tenge	398	KZT
732	Qərbi Saxara Western Sahara	Mərakeş dirhəmi Moroccan Dirham	504	MAD
417	Qırğızıstan Kyrgyzstan	Som Som	417	KGS
308	Qrenada Grenada	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
304	Qrenlandiya Greenland	Danimarka kronu Danish Krone	208	DKK
316	Quam Guam	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
312	Qvadelupa Guadeloupe	Avro Euro	978	EUR
320	Qvatemala Guatemala	Ketsal Quetzal	320	GTQ
324	Qvineya Guinea	Qvineya frankı Guinea Franc	324	GNF
624	Qvineya-Bissau Guinea – Bissau	Qvineya-Bissau pesosu Guinea – Bissau Peso	624	GWP

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
418	Laos Xalq-Demokratik Respublikası Lao People's Democratic Republic	Kip Kip	418	LAK
428	Latviya Latvia	Latviya latı Latvian Lats	428	LVL
426	Lesoto Lesotho	Loti Loti	426	LSL
430	Liberiya Liberia	Liberiya dolları Liberian Dollar	430	LRD
438	Lixtenşteyn Liechtenstein	İsveçrə frankı Swiss Franc	756	CHF
422	Livan Lebanon	Livan funtu Lebanese Pound	422	LBP
434	Liviya Ərəb Cümhuriyyəti Libyan Arab Jamahiriya	Liviya dinarı Libyan Dinar	434	LYD
440	Litva Lithuania	Litva liti Lithuanian Litas	440	LTL
442	Lüksemburq Luxembourg	Avro Euro	978	EUR
450	Madaqaskar Madagascar	Malaqasiya ariayrisi Malagascy Ariary	969	MGA
348	Macarıstan Hungary	Forint Forint	348	HUF
454	Malavi Malawi	Kvaça Kwacha	454	MWK
458	Malayziya Malaysia	Malayziya rinqqiti Malaysian Ringgit	458	MYR
466	Mali Mali	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
462	Maldiv adaları Maldives	Maldiv rufisi Rufiyaa	462	MVR

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
470	Malta Malta	Avro Euro	978	EUR
474	Martinika Martinique	Avro Euro	978	EUR
584	Marşal adaları Marshall Islands	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
480	Mavrikiya Mauritius	Mavriki rupisi Mauritius Rupee	480	MUR
478	Mavritaniya Mauritania	Uqiya Ouguiya	478	MRO
484	Meksika Mexico	Meksika pesosu Mexican Peso	484	MXN
175	Meyot Mayotte	Avro Euro	978	EUR
833	Mən adası Isle of Man	Funt sterlinq Pound Sterling	826	GBP
504	Mərakeş Morocco	Mərakeş dirhəmi Moroccan Dirham	504	MAD
140	Mərkəzi Afrika Respublikası Central African Republic	AMC Frankı ** CFA Franc BEAC **	950	XAF
583	Mikroneziya (Federativ Ştatları) Micronesia (Federated States of)	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
818	Misir Egypt	Misir funtu Egyptian Pound	818	EGP
498	Moldova Respublikası Republic of Moldova	Moldova leyi Moldovan Leu	498	MDL
492	Monako Monaco	Avro Euro	978	EUR

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	**Azərbaycan dilində, ingilis dilində**	**Rəqəmlə**	**Hərflə (alfa – 3)**
496	Monqolustan Mongolia	Tuqrik Tugrik	496	MNT
500	Montserrat Montserrat	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
508	Mozambik Mozambique	Metikal Metical	943	MZN
654	Müqəddəs Yelena adası Saint Helena	Müqəddəs Yelena funtu Saint Helena Pound	654	SHP
104	Myanma Myanmar	Kyat Kyat	104	MMK
516	Namibiya Namibia	Namibiya dolları Namibian Dollar	516	NAD
520	Nauru Nauru	Avstraliya dolları Australian Dollar	036	AUD
524	Nepal Nepal	Nepal rupisi Nepalese Rupee	524	NPR
530	Niderland Antil adaları Netherlands Antilles	Niderland Antil quldeni Netherlands Antillian Guilder	532	ANG
528	Niderland Netherlands	Avro Euro	978	EUR
562	Niger Niger	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
566	Nigeriya Nigeria	Nayra Naira	566	NGN
558	Nikaraqua Nicaragua	Qızıl kordoba Cordoba Oro	558	NIO
570	Niue Niue	Yeni Zelandiya dolları New Zealand Dollar	554	NZD
574	Norfolk adası Norfolk Island	Avstraliya dolları Australian Dollar	036	AUD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
578	Norveç Norway	Norveç kronu Norwegian Krone	578	NOK
512	Oman Oman	Oman rialı Rial Omani	512	OMR
860	Özbəkistan Uzbekistan	Özbəkistan sumu Uzbekistan Sum	860	UZS
586	Pakistan Pakistan	Pakistan rupisi Pakistan Rupee	586	PKR
585	Palau Palau	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
591	Panama Panama	Balboa Balboa	590	PAB
598	Papua-Yeni Qvineya Papua New Guinea	Kina Kina	598	PGK
600	Paraqvay Paraguay	Quarani Guarani	600	PYG
604	Peru Peru	Yeni sol Nuevo Sol	604	PEN
612	Pitkern Pitcairn	Yeni Zelandiya dolları New Zealand Dollar	554	NZD
616	Polşa Poland	Zlotı Zloty	985	PLN
620	Portuqaliya Portugal	Avro Euro	978	EUR
630	Puerto-Riko Puerto Rico	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
638	Reyunyon Reunion	Avro Euro	978	EUR
646	Ruanda Rwanda	Ruanda frankı Rwanda Franc	646	RWF

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
642	Rumıniya Romania	Yeni Rumıniya leyi New Leu	946	RON
643	Rusiya Federasiyası Russian Federation	Rus rublu Russian Ruble	643	RUB
222	Salvador El Salvador	Salvador kolonu El Salvador Colon	222	SVC
882	Samoa Samoa	Tala Tala	882	WST
674	San-Marino San Marino	Avro Euro	978	EUR
678	San-Tome və Prinsipi Sao Tome and Principe	Dobra Dobra	678	STD
666	Sen-Pyer və Mikelon Saint Pierre and Miquelon	Avro Euro	978	EUR
686	Seneqal Senegal	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
670	Sent-Vinsent və Qrenadin Saint Vincent and the Grenadines	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
659	Sent-Kits və Nevis Saint Kitts and Nevis	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
662	Sent-Lüsiya Saint Lucia	Şərqi Karib dolları East Caribbean Dollar	951	XCD
688	Serbiya Serbia	Serbiya dinarı Serbian Dinar	941	RSD
690	Seyşel adaları Seychelles	Seyşel rupisi Seychelles Rupee	690	SCR
682	Səudiyyə Ərəbistanı Saudi Arabia	Səudiyyə rialı Saudi Riyal	682	SAR
702	Sinqapur Singapore	Sinqapur dolları Singapore Dollar	702	SGD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
703	Slovakiya Slovakia	Slovakiya kronu Slovak Koruna	703	SKK
705	Sloveniya Slovenia	Avro Euro	978	EUR
090	Solomon adaları Solomon Islands	Solomon adaları dolları Solomon Islands Dollar	090	SBD
706	Somali Somalia	Somali şillinqi Somali Shilling	706	SOS
736	Sudan Sudan	Sudan funtu Sudanese Pound	938	SDG
740	Surinam Suriname	Surinam dolları Surinam Dollar	968	SRD
760	Suriya Ərəb Respublikası Syrian Arab Republic	Suriya funtu Syrian Pound	760	SYP
748	Svazilend Swaziland	Lilangeni Lilangeni	748	SZL
694	Syerra-Leone Sierra Leone	Leone Leone	694	SLL
580	Şimali Maryana adaları Northern Mariana Islands	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
744	Şpisbergen və Yan-Mayen adaları Svalbard and Jan Mayen Islands	Norveç kronu Norwegian Krone	578	NOK
144	Şri-Lanka Sri Lanka	Şri-Lanka rupisi Sri Lanka Rupee	144	LKR
762	Tacikistan Tajikistan	Somoni Somoni	972	TJS
764	Tailand Thailand	Bat Baht	764	THB

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
158	Tayvan Taiwan (Province of China)	Yeni Tayvan dolları New Taiwan Dollar	901	TWD
626	Timor – Leste Timor – Leste	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
768	Toqo Togo	AMC Frankı *** CFA Franc BCEAO ***	952	XOF
772	Tokelau Tokelau	Yeni Zelandiya dolları New Zealand Dollar	554	NZD
776	Tonqa Tonga	Paanqa Pa'anga	776	TOP
780	Trinidad və Tobaqo Trinidad and Tobago	Trinidad və Tobaqo dolları Trinidad and Tobago Dollar	780	TTD
788	Tunis Tunisia	Tunis dinarı Tunisian Dinar	788	TND
798	Tuvalu Tuvalu	Avstraliya dolları Australian Dollar	036	AUD
796	Turk və Kaykos adaları Turks and Caicos Islands	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
795	Türkmənistan Turkmenistan	Türkmən manatı Manat	795	TMM
792	Türkiyə Turkey	Yeni Türk lirəsi New Turkish Lira	949	TRY
804	Ukrayna Ukraine	Qrivna Hryvnia	980	UAH
800	Uqanda Uganda	Uqanda şillinqi Uganda Shilling	800	UGX
858	Uruqvay Uruguay	Uruqvay pesosu Peso Uruguayo	858	UYU

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	**Azərbaycan dilində, ingilis dilində**	**Rəqəmlə**	**Hərflə (alfa – 3)**
548	Vanuatu Vanuatu	Vatu Vatu	548	VUV
336	Vatikan Holy See	Avro Euro	978	EUR
862	Venesuela Venezuela (Bolivarian Republic of)	Bolivar fuerte Bolivar Fuerte	937	VEF
850	Virgin adaları (ABŞ) United States Virgin Islands	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
876	Vollis və Futuna adaları Wallis and Futuna Islands	FK Frankı **** CFP Franc****	953	XPF
704	Vyetnam Viet Nam	Donq Dong	704	VND
388	Yamayka Jamaica	Yamay dolları Jamaican Dollar	388	JMD
392	Yaponiya Japan	İena Yen	392	JPY
540	Yeni Kaledoniya New Caledonia	FK Frankı **** CFP Franc****	953	XPF
554	Yeni Zelandiya New Zealand	Yeni Zelandiya dolları New Zealand Dollar	554	NZD
887	Yəmən Yemen	Yəmən rialı Yemeni Rial	886	YER
300	Yunanıstan Greece	Avro Euro	978	EUR
894	Zambiya Zambia	Kvaça Kwacha	894	ZMK
716	Zimbabve Zimbabwe	Zimbabve dolları Zimbabwe Dollar	716	ZWD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
	ABŞ-nın Uzaq Kiçik Sakit okean adaları United States Minor Outlying Islands	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
	Hind okeanında Britaniya ərazisi British Indian Ocean Territory	ABŞ dolları US Dollar	840	USD
	Cənubi Fransa əraziləri French Southern Territories	Avro Euro	978	EUR
	Beynəlxalq Valyuta Fondu International Monetary Fund	Xüsusi borcalma hüquqları (SDR) SDR	960	XDR
		Qızıl Gold	959	XAU
		Avropa tərkib vahidi (EURCO) Bond Markets Units European Composite Unit (EURCO)	955	XBA
		Avropa pul vahidi (E.M.U.-6) European Monetary Unit (E.M.U.-6)	956	XBB
		Avropa pul hesab vahidi 9 (E.U.A.-9) European Unit of Account 9 (E.U.A.-9)	957	XBC
		Avropa pul hesab vahidi 17 (E.U.A.-17) European Unit of Account 17 (E.U.A.-17)	958	XBD

Ölkə və ərazilərin kodu	Ölkə və ərazilərin adları	Valyutanın adı	Valyutanın kodu	
	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Azərbaycan dilində, ingilis dilində	Rəqəmlə	Hərflə (alfa – 3)
		Palladium Palladium	964	XPD
		Platin Platinum	962	XPT
		Gümüş Silver	961	XAG
		Hesablaşmalar üçün xüsusi valyuta (UIC-Franc) UIC-Franc		XFU
		Qızıl-Frank Gold-Franc		XFO
		Test məqsədlər üçün ehtiyatda saxlanılan kodlar Codes specifically reserved for testing purposes	963	XTS
		Qeyri valyuta sövdələşmələri üçün təyin edilən kodlar The codes assigned for transactions where no currency is involved are	999	XXX

Qeyd:

** AMC Frankı – Mərkəzi Afrika Dövlətlərinin Afrika Maliyyə Cəmiyyəti frankı

*** AMC Frankı – Qərbi Afrika Dövlətlərinin Afrika Maliyyə Cəmiyyəti frankı

**** FK Frankı – Sakit Okeanda Fransız kontorları frankı (Sakit Okeandakı Fransız müstəmləkələrində frankın yeni adı)

MÜNDƏRİCAT

Giriş...3

Valyuta və valyuta sərvətləri...5

Valyutaların təsnifləşməsi..7

1. Mənsub olma prinsipi üzrə..7

2. Tətbiq etmə dairəsi və rejimi üzrə..9

3. Valyutaların funksional rolu üzrə...11

Azərbaycan manatı..14

Valyutalar təsnifatı...15